

Розділ V

ПРАВОВИЙ СТАН ЄВАНГЕЛЬСЬКО- БАПТИСТСЬКОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ ст.ст.

5.1. Думка Державної Ради 1879 р. про духовні справи баптистів та її вплив на становище українських баптистів

Здавалось, що для російсько-українських баптистів розпочалась нова ера, коли 1879 р. вийшла Думка Державної Ради про духовні справи баптистів та відповідний циркуляр Міністерства внутрішніх справ, які надали баптистам право безперешкодно сповідувати своє віровчення, включаючи й виконання релігійно-обрядової практики. Хоча безпосередньої заслуги баптистів південних губерній Російської імперії (навіть німців-баптистів) у появі цього акта й не було, його дія все ж таки поширювалась й на них. Поява цього акта була наслідком спроб регламентувати становище усіх баптистів у Російській імперії, а деяким повшточем служило листування генерал-губернатора Київського, Подільського та Волинського з міністерством внутрішніх справ з приводу появи баптистів серед німецьких колоністів у Волинській губернії. Відомо, що ще 1864 р. міністр внутрішніх справ вносив у Комітет Міністрів пропозицію про видання особливих тимчасових правил для баптистів, які з'явились у Курляндській губернії. Однак Комітет через нечисленність баптистів у цій губернії визнав недоцільним видання таких правил, обмежившись лише виданням правил про ведення метричних записів

шлюбів, народження та смерті баптистів Курляндської губернії, які й були видані Міністерством внутрішніх справ.

1865 р. Київський, Подільський та Волинський генерал-губернатор повідомляв Міністерство внутрішніх справ, що ці Правила можуть бути застосовані й до баптистів Волинської губернії. Також генерал-губернатор Прибалтійських губерній вважав необхідним усунути невизначеність у становищі баптистів шляхом видання загальних правил відносно них. Про це ж клопотала й Євангелічно-Лютеранська консисторія у зв'язку з частими зіткненнями баптистів з лютеранським духовенством. Питання про урегулювання становища баптистів піднімалося й головним начальником Власної Його Імператорської Величності канцелярії у справах Царства Польського. Тому Міністерством внутрішніх справ у 1866 р. було зроблено проект таких правил, який й був 1867 р. поданий на розгляд Комітету Міністрів для подальшого Височайшого затвердження. Проте видання загальних правил стосовно секти баптистів затягнулось ще на деякий час. 1872 р. Департамент духовних справ підготував подання до Державної Ради про видання правил для баптистів. Наприкінці 1873 р. з аналогічним проханням до Міністерства внутрішніх справ звертався генерал-губернатор Новоросійський та Бессарабський П.Є.Коцебу у зв'язку з появою баптистів в Херсонській губернії. Тому Міністерство внутрішніх справ знову внесло проект закону про баптистів до Державної Ради. Після доопрацювання Департаментом законів проекту МВС наприкінці 1878 — на початку 1879 років 27 березня 1879 р. вийшла Височайше затверджена Думка Державної Ради про духовні справи баптистів. Міністерству внутрішніх справ було наказано виробити правила про ведення метричних записів баптистів. 15 серпня того ж року був затверджений та 12 вересня оприлюднений відповідний циркуляр, який згідно з прізвиськом Міністра внутрішніх справ Макова отримав назву «маковського». Даний циркуляр констатував:

1) баптисти безперешкодно сповідують своє віровчення та виконують обряди віри згідно з існуючими у них звичаями. Суспільне богослужіння вони відправляють в обладнаних або відведених ними для цього, з дозволу губернатора, будинках;

2) обрані баптистами духовні наставники можуть звершувати об-

ряди та проповідувати після затвердження їх у цьому званні губернатором;

3) метричні записи шлюбів, народжень та смерті баптистів здійснюються місцевою цивільною владою.

Далі в Циркулярі викладались правила про форму метричних записів щодо шлюбів, народжень та смерті баптистів.

Зрозуміло, що російсько-українські баптисти поспішили скористатись правами, які їм надавав цей нормативний акт. 19 лютого 1880 р. губернським правлінням Єкатеринославської губернії було дозволено українським «баптистам, що проживають в с.Ейнлагу Хортицької волості Єкатеринославського повіту, на землі Кущевих Олександрівського повіту вільно відправляти богослужіння та виконувати обряд віри згідно з їх віровченням в обладнаних ними для цього будинках»¹. Відразу ж після цього баптистською громадою обрано пресвітером Митрофана Дупленка. Але його не було затверджено губернською владою, бо на зібранні громади було присутніх менше половини її членів. Громадою побудовано молитовний будинок, а дані про віруючих були занесені до «казеної книги». Віруючі ще раз звертались до губернатора та міністра внутрішніх справ про затвердження М.Дупленка пресвітером та О.Чорного дияконом, але їх прохання залишено без відповіді.

У зв'язку з наступною коронацією Олександра III у 1881 р. було відзначено посилення активності віруючих з метою легалізації свого становища та діяльності.

1882 р. вийшло роз'яснення Міністерства внутрішніх справ, згідно з яким Закон 1879 р. стосувався баптистів з числа іноземців, що проживали у Росії; тих, які перейшли до російського підданства, будучи баптистами; баптистів, які на вернулися до цієї секти з іншого неправославного сповідання. Але в цьому й полягала проблема, бо, як уже згадувалось, росіяни та українці, згідно з фактом свого народження, вважались православними і, таким чином, знаходились поза сферою дії цього Закону. Після такого роз'яснення, що відбулося через два роки після виходу самого Закону, коли євангельські віруючі з відома влади користувались пільгами, які надавав цей Закон, почалась смуга репресій по

¹ Ясевич-Бородаєвская В.И. Борьба за веру. — СПб., 1912. — С. 285-287.

відношенню до них, з метою відновлення status quo, який існував до видання цього акта. Прохання громад щодо легалізації їх діяльності не задовольнялися, молитовні будинки зачинялись, вже узаконені записом до метричних книг шлюби та народжені діти не визнавались законними, виконання обрядів віри та проповідь вважались злочином, який тяг за собою кримінальну відповідальність. Злочином вважалось виховання дітей згідно з переконаннями батьків-баптистів. Діти баптистів вважались православними, тому їх неправославне виховання практично вважалось «відверненням від православ'я». Батьки підлягали карі, а діти повинні були відбиратися у них та направлятися для виховання до православних родин. Як і раніше, проблемою стало й поховання віруючих. Треба визнати, що це становище поліпшилося у Таращанському повіті Київської губернії після того, як місцевий пристав не тільки дозволив українським баптистам поховання без участі православного священника, але й роз'яснив місцевому священику, що закон не примушує тих, хто відступив від православ'я, запрошувати священника для здійснення поховання: «Запрошувати його залежить від доброї волі, й нема права примушувати».¹

Період з 1879 по 1883 рр. для євангельських віруючих був неоднозначним, характеризувався й відносно вільною діяльністю євангельсько-баптистського братства згідно з пільгами, які були даровані Законом 1879 р., й продовження переслідувань. Розмірковуючи про значення Закону 1879 року для українських євангельських віруючих, можна навести цитату з роботи В.І.Ясевич-Бородаєвської: «Що ж дав у результаті циркуляр від 27 березня 1879 року? Для керівних осіб визначилась досить ясно група українців, які відпали від пануючої церкви, і, вже не ховаючись, у силу фіктивного права, виступила, як готова окрема громада, прохаючи для себе законних прав; що ж стосується обдурених у своїх сподіваннях баптистів, то у них залишилось лише жагуче почуття розчарування за несправедливості та образи»².

1882 р. розпочалась євангельська праця в Києві. Перші зібрання проходили на квартирі Вітнова. Серед перших навернених був слюсар Київського залізничного депо Даниїл Тимошенко, який став ревним

¹ Ясевич-Бородаєвская В.И. Борьба за веру. — С. 128-129.

² Там само. — С. 289-290.

проповідником Євангелії. Через переслідування віруючі збирались таємно у підвалах будинків, по хатах на околиці, на березі Дніпра, по ярах та кладовищах, де вони могли сховатись за деревами від очей сторонніх. Віруючі збирались вночі, читаючи Євангеліє при світлі свічок. На ці зібрання збирались спочатку 10-12 осіб, а з часом більше. Серед провідних київських баптистів слід назвати Якова Сибріна, який проповідував навіть стоячи просто на базарній площі, та Шиманського, який навернувся внаслідок проповіді Сибріна. Шиманський почав проповідувати людям, які приходили до його кузні. 1886 р. київські віруючі створили церкву, першим пресвітером якої було обрано Д.М.Тимошенка.

У цей же час розпочинається євангельське пробудження серед українського населення на Волині, яке зразу ж набуло форми баптизму. У 1876 р. наворачтаються мешканці Пекарщини Семен Овдейчук та Степан Павловчук зі своєю родиною. Довідавшись про це, баптисти з півдня посилають на Волинь у 1877 р. Івана Рябошапку. У зв'язку з гонінням на віруючих Рябошапка проповідував серед місцевого населення лише вночі. Ним охрещено чотирнадцять мешканців Пекарщини, Горошок та Дашенки. Внаслідок діяльності Рябошапки після його від'їзду починається масове навернення до баптистів. Реакцією на нього з боку місцевої влади було гоніння на віруючих. Як завжди, гоніння відбувалось не тільки на офіційному, але й на місцевому рівні. 1881 р. Волинь відвідує Іван Лясоцький з Косяківки. Але через рік його та навернених внаслідок його проповіді було заарештовано. Після півроку знущань місцевих баптистів звільнено з суворою заборорою проповідувати Євангеліє. Це призвело до того, що на деякий час проповідь Євангелії на Волині припинилась.